

Paşa Hamamı – Merzifon

çapında tromplu bir kubbe örtmektedir. Soğukluk, ılıklik, sıcaklık ve külhân üniteleri alışılmış düzenlemeleri tekrarlamaktadır. Soğukluk ve ılıklik ünitelerinde bulunan geniş ve yüksek sekiler hamamda keçe imalâtı yapıldığını düşündürmektedir.

Hakkında hiçbir belge ve kayıt bulunmayan, ancak araştırmacılar tarafından Kara Mustafa Paşa Vakfı'ndan olduğu ve 1087'de (1676) yaptırıldığı ileri sürülen Tuzpazarı Hamamı külliyesinin yaklaşık 100 m. güneyinde yer almaktadır. Kullanılan malzeme, inşa tekniği, plan ve yapı özellikleriyle tasarımı bakımından Paşa Hamamı ve külliyesinin diğer binaları ile benzerlik gösterir. Hamam orta büyüklükte ve klasik düzenlemeye sahiptir. Halen suyu Kara Mustafa Paşa Vakfı'ndan karşılanmakta ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetinde kiracı tarafından işletilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

TK, TD, nr. 136, s. 67-121; VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr. 641, s. 55-113; A. Galland, *İstanbul'a Ait Günlük Anılar: 1672-1673* (trc. Nahid Sırrı Örik), Ankara 1987, II, 129-144; *Amasya Tarihi*, I, 398-403; a.e. (s. nşr. Ali Yılmaz – Mehmet Akkuş), Ankara 1986, s. 327-329; A. Gabriel, *Monument's turcs d'Anatolia*, Paris 1934, II, 69-71; Malik Aksel, *Anadolu Halk Resimleri*, İstanbul 1960, s. 113-114, 115; a.mlf., *Türklerde Dini Resimler*, İstanbul 1967, s. 25, 34, 55, 62, 94, 131, 135; Sevgi Evrenos, *Merzifon'daki Türk Mimari Eserleri* (lisans tezi, 1967), İÜ Ed. Fak. Sanat Tarihi bl., s. 16-23, 72-75, 81-93; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, London 1971, s. 362; Sabih Erken, *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1972, I, 299, 301, 319, 322, 328; Tülay Reyhanlı, *Osmanlılar'da Külliye Mimarisinin Gelişmesi* (doktora tezi, 1974), İÜ Ed. Fak. Sanat Tarihi bl., s. 386-387; Zeynep Nayır, *Osmanlı Mimarlığında*

Sultan Ahmed Külliyesi ve Sonrası (1609-1690), İstanbul 1975, s. 234, 235, 242; Metin Sözen, *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul 1976, s. 262, 267, 273, 276; Günel Renda, *Batılılaşma Dönemi Türk Resim Sanatı (1700-1850)*, Ankara 1977, s. 160-192; A. Aziz Taşan, *Dünden Bugüne Merzifon*, İstanbul 1979, s. 13, 14, 19, 21, 30, 89, 101; Mustafa Cezar, *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi*, İstanbul 1985, s. 253-254; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 361, 362; Rüçhan Arık, *Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı*, Ankara 1988, s. 64-68, 80; Baha Tanman, "Merzifon Kara Mustafa Paşa Camii Şadırvanının Kubbesinde Zileli Emin'in Yarattığı Osmanlı Dünyası ve Bu Dünyaya Yansıyan Kişiliği", *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar-Güner İnal Armağanı*, Ankara 1993, s. 491-522; Abdülbaki Yeşil, *Merzifon'daki Kara Mustafa Paşa Külliyesi* (yüksek lisans tezi, 1993), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "Merzifon'lu Kara Mustafa Paşa ve Hiç Bilinmeyen Vakfiyesi Hakkında Notlar", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 2, Isparta 1996, s. 264-270; Sadi Bayram, "Merzifon Ulu Camisinin Yeri ve Merzifon'daki Türk Devri Yapıları", *Kültür ve Sanat Dergisi*, II, Ankara 1990, s. 69-95.

ABDÜLBAKİ YEŞİL

MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA KÜTÜPHANESİ

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın
İstanbul Çarşıkapı'daki
külliyesinde tesis ettiği kütüphane.

XVII. yüzyıl sonunda İstanbul'da kurulan üç önemli medrese kütüphanesinden biridir. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Viyana seferinden önce İstanbul Çarşıkapı'da inşasını başlattığı mescid, medrese, kütüphane, sıbyan mektebi, sebil ve türbeden meydana gelen külliyesini ölmü üzerine oğlu Ali Bey 1690'da tamamlamıştır. Kara Mustafa Paşa, 1092'de (1681) düzenlediği vakfiyesine külliye içinde kurulacak kütüphaneyle ilgili bazı şartlar da koydurmuştur. Vakfiyeden anlaşıldığına göre Mustafa Paşa bu kütüphanenin kitaplarını önceden hazırlamış ve külliyesinin tamamlanmasına kadar kitaplardan istifade edilmesini sağlamak için geçici bazı düzenlemeler yapmıştır; kitapları Hocapaşa'da yaptırdığı hanın odalarından birine koydurmuş ve günlük 10 akçe ücretle bir hâfız-ı kütübün haftada bir gün burayı açarak talebenin kitapları okumasına imkân hazırlamıştır.

Ancak külliyesinin tamamlanmasından sonra burada faaliyete geçecek kütüp-

hanenin organizasyonu ile ilgili olarak bir düzenleme yapılmadığı gibi kütüphane personelinin tayini cihetine de gidilmemiştir. Muhtemelen oğlu Ali Bey, kütüphanenin kadrosunu daha sonraki bir tarihte bugün elde bulunmayan ek bir vakfiye ile teşkil etmiştir. Çeşitli arşiv kayıtlarından bu kütüphanede iki hâfız-ı kütübün görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Dârülhadis kadrosunda yer alan birinci hâfız-ı kütübe günlük 20 akçe, ikincisine 10 akçe ücret verildiği görülmektedir. Pek zengin olmayan kütüphanenin koleksiyonu medrese öğrencilerinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek dinî ilimlerle ilgili 500 civarında eserden oluşmaktaydı. Ayrıca Mehmed Seyfi Efendi 1137 (1724-25) yılında bu kütüphaneye bazı eserler vakfetmiştir. Mustafa Paşa, Merzifon'daki külliyesine ve İncesu'da yaptırdığı camisinde de birer kütüphane kurmuştur.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Kütüphanesi'nin kitapları 1248 Zilkadesinde (Nisan 1833) uzun müddetten beri yoklanmadığı için, ayrıca vakfın nezaretinin yapılan yeni düzenlemeyle Evkâf-ı Hümayun'a verilmesi dolayısıyla sayılmış ve katalogu düzenlenmiştir. II. Abdülhamid döneminde de kütüphanenin bir katalogu hazırlanmış (İstanbul 1310), *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (TÜYATOK)* serisinde kütüphanenin bir katalogu yayımlanmıştır (Ankara 1984). Bu koleksiyon Cumhuriyet döneminde önce Nuruosmaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiş, ardından Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne taşınmıştır. Halen bu kütüphanede muhafaza edilen koleksiyonda sekizi Türkçe, on dördü Farsça ve 445'i Arapça olmak üzere 467 yazma eser bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın İstanbul'daki medresesi ve kütüphanesi için hazırlattığı 1092 tarihli vakfiyesi, VGMA, nr. 641, s. 90-98; Kütüphaneye yapılan hâfız-ı kütüb tayinleri: BA, *Ruûs*, nr. 42, s. 303; nr. 43, s. 58; nr. 78, s. 359, 498; nr. 85, s. 76; BA, *Cevdet-Maârif*, nr. 8213; BA, İbnülemin - Tevcihat, nr. 2531; *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Kütüphanesi Kataloğu*, Beyazıt Umumi Kütüphanesi, nr. 21346; Merzifon ve İncesu'daki camilerinde kurduğu kütüphaneler: İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi, Evkâf-ı Hümayun Müfettişliği, nr. 63, vr. 24^b-28^b; BA, *Ruûs*, nr. 8, s. 471; nr. 16, s. 351; BA, *Cevdet-Maârif*, nr. 404; İsmail E. Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 64-65, 133, 141, 173, 178, 196, 205, 266.

İSMAİL E. ERÜNSAL

MERZÛKİ, Ebû Ali

(bk. EBÛ ALİ el-MERZÛKİ).